

Александр Бонь

Київ початку ХХ століття в споминах Зинаїди Тулуб

В статті по споминах відомої письменниці розкрито культурна серед Києва початку ХХ століття. Показано атмосферу, котра панувала в навчальних закладах міста, описано зустрічі З. Тулуб з І. Буніным, М. Горьким і іншими відомими особами того часу.

Ключеві слова: культурна серед, І. Бунін, М. Горький, інтелігенція.

Oleksandr Bon

Kyiv in the beginning of XX century in the memories of Zinajida Tulub

In the article is shown the cultural surrounding of Kyiv followed by the memories of the well-known writer. The atmosphere is depicted which was present in the educational establishments of Kyiv. The meetings of Z. Tulub with I. Bunin, M. Gorkyi and other well-known persons of that period are also described in the article.

Key words: cultural surrounding, I. Bunin, M. Gorkyi, intelligence.

УДК 355.48 (477)

Віктор Уніят (м. Тернопіль)

ДІЯЛЬНІСТЬ НИКИФОРА ГІРНЯКА В КОШІ (КАДРІ) УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ

Розглянуто різнопланову військову, громадсько-просвітню та культурну діяльність Никифора Гіряка, висвітлено її вплив на вишкіл Українських Січових Стрільців і формування національної свідомості населення Галичини.

Ключові слова: Кош Українських Січових Стрільців, Легіон Українських Січових Стрільців, Пресова Кватира, “Етапна гімназія”, “Бюро культурної помочі для українського населення окупованих земель”, Українська Галицька Армія.

Метою дослідження є: на основі джерелознавчого аналізу архівних документів, науково-історичних праць і мемуарів, висвітлити роль коменданта Коша УСС Никифора Гіряка у військовому вишколі й патріотичному вихованні особового складу УСС у боротьбі за державну незалежність та соборність України.

Актуальність теми зумовлена особливостями періоду реформування Збройних Сил України, що базоване на українській національній ідеї, одним із розробників та провідників якої був уродженець с. Струсів, нині Тербов-

лянського району, комендант Коша УСС Н. Гіряк, а такі зміни потребують утвердження нових форм і методів вишколу та виховання захисників Батьківщини.

Основне завдання дослідження — охарактеризувати національно-історичні традиції військового вишколу й виховання, започатковані комендантом Коша УСС Никифором Гіряком.

Історіографія дослідження охоплює великий масив науково-історичних та мемуарних праць із літопису національно-визвольних змагань першої чверті ХХ ст., але це перше в

українській історіографії комплексне дослідження ролі коменданта Коша УСС Н. Гірняка у військово-патріотичному вихованні УСС.

Дане дослідження розпочнемо зі статті, опублікованої у США після смерті історика, доктора філософії, публіциста, отамана Коша УСС Никифора Гірняка. Подаємо дослівно, за тогочасним правописом.

“З нагоди 20-ліття вимаршу УСС на поле бою, в 1934 р. відбулася у Львові низка імпрес, що в них виступали колишні усусуси з доповідями та споминами.

Одної ночі, вертаючись з такої імпреси разом з д-ром Осипом Назаруком (письменником, редактором, істориком, громадсько-політичним діячем. — В. У.), колишнім воєнним звітодавцем УСС, спитав я його, чому наші УСС не видали визначного полководця, що був би разом і провідником народу та зумів би повести за собою цілий український народ під час наших визвольних змагань.

Д-р Осип Назарук пояснив це тим, що “дух часу” був тоді в нас антимілітаристичний, головню під впливом літератури й соціалістичних течій серед нашої молоді... Один тільки генерал Мирон Тарнавський мав найбільші шанси стати вождем Легіону УСС, відтак УГА, одначе, він був дуже коротко при УСС і тому не мав часу зжитися з усусусами...

Коли я спитав, кого найбільше любило наше стрілецтво, хто ж із старшин УСС був найбільш популярний, то д-р О. Назарук зупинився й відповів без надуми:

– “Ніцько!”

Так називали Отамана Коша УСС, д-ра Никифора Гірняка. Цим здрибнілим ім'ям називала його не тільки родина, але шкільні й воєнні товариші, краєни і всі знайомі. Коли я висловив здивування, чому ніодин із бойових старшин не здобув собі загальної симпатії серед УСС, тільки якраз командант вишколу УСС, тоді мій співбесідник пояснив це довшою розповіддю про життя УСС в роках 1915–1918.

Згідно з його словами, деякі старшини УСС докладали всіх зусиль, щоб УСС довершили якнайбільше геройських діл, щоб придбали якнайбільше слави для українського імени, а водночас і якнайбільше медаль і відзначень, хрестів заслуги для старшин, а для себе — дерев'яних хрестів на полях боїв...

Зате Отаман Коша УСС, д-р Никифор Гірняк, опікувався нашим стрілецтвом, як рідний батько, або — ще краще — як рідна мати, і через те його називали “стрілецькою мамою”.

Він ніколи не намагався висилати якнайбільше стрільців на поле бою, але якраз навпаки... Видумував усякі можливі й неможливі недуги, студії, різні службові поїздки, родинні справи тощо, щоб тільки якнайменше дерев'яних хрестів по усусусах залишалось на полях боїв...

Отаман Гірняк знав, що робив.

Він зберігав життя наших усусусів на той час, коли наша Батьківщина покличе своїх синів на “велику потребу”!

Виявилось, що тактика отамана Гірняка була найбільш доцільна і правильна, — (а не тактика наших “штреберів”-кар'єристів!) і в цьому була таємниця загальної симпатії Отамана Гірняка серед нашого стрілецтва¹.

Отже, у середині січня 1915 року після тривалих переговорів у Міністерстві Крайової Оборони було доручено організувати українську запасну частину для поповнення особового складу Легіону Українських Січових Стрільців². Офіційно вона постала 14 березня 1915 року під назвою “Доповнююча сотня УСС” (Кадра, Кіш). Командиром призначили сотника — Никифора Гірняка, який уже в серпні-вересні 1914 року, перебуваючи у Страбичеві (нині с. Страбичове Мукачівського району Закарпатської області), планував загальну мобілізацію українців (плани зірвалися через його хворобу), заступником — Теодора Рожанковського³. Йосип Гірняк, брат Никифора — у “Споминах” згадав період свого перебування у Коші УСС: “Після операції і одужання мій сотник Никифор (Гірняк. — В. У.) заходився біля організації Запасного Коша УСС...”⁴

Кіш УСС обмежили до 250 чоловік⁵. Його головними завданнями було набір та вишкіл добровольців й опіка поранених, хворих і скалічених, бо в умовах неприхильного, навіть ворожого ставлення австрійського командування до Українського Січового Стрілецтва виникла загроза подальшого існування Легіону УСС. Австрійське військове командування, яке було незацікавленим в існуванні національного збройного формування, забороняло набирати до Коша військовозобов'язаних чоловіків віком від 18 до 50 років, сподіваючись, що за такого стану Легіон незабаром перестане діяти. Однак Кіш УСС, проводячи велику організаційну і роз'яснювальну роботу серед українського суспільства, повністю забезпечував Легіон новобранцями⁶. Тому тим, що стрілецька формація раз за разом відновлювала сили після тяжких втрат на фронті, слід за-

вдячувати, поряд із високою національною свідомістю українського юнацтва, яке добровільно зголошувалося до УСС, і енергійним та продуманим діям командування Коша. Воно часто свідомо ігнорувало австрійські закони та вживало різних заходів для збільшення кількості добровольців і збереження їх для Легіону⁷.

Деякий час Кіш займався військовим навчанням новоприбулих стрільців і формуванням із них безздатних сотень. У листопаді 1915 ці функції було передано Вишколу УСС. Канцелярія Коша реєструвала всіх стрільців і старшин, які перебували у Коші (до 1917 бл. 7 тис. осіб), а загальна кількість УСС, зареєстрованих у Головній книзі Коша, за різними даними, становила на 1 листопада 1918 р. від 9000 до 9600 осіб⁸.

Стрільці Коша постійно займалися культурно-освітньою роботою серед українського населення, відкриваючи народні школи, читальні, курси для неписьменних⁹. З ініціати́ви Н. Гірняка на початку березня 1914 року у Коші УСС постала Пресова Кватира, керівником якої став підхорунжий Микола Угрин-Безгрішний, якого Н. Гірняк викликав спеціально з Праги. Допомога́в йому стрілець Іван Горянський. Завданнями Пресової Кватири напочатку було: 1) робити світлини зі стрілецького життя; 2) збирати матеріали до історії УСС; 3) ознайомлювати пресу про важливі події зі стрілецького життя. Кореспондентом Боевої Управи при Пресовій Кватирі був спершу стр. Микола Балицький.

Після заснування Пресової Кватири прибули в березні до Коша др. Володимир Старосольський як делегат Загальної Української Ради й Боевої Управи та Теофіль Мелень, якого Боева Управа призначила керівником Пресової Кватири. Тоді Микола Угрин-Безгрішний став заступником керівника й архіварем Пресової Кватири, писарями: стр. Микола Балицький та Іван Горянський, скарбником стр. Олег Калитовський, а членами-помічниками: Роман Купчинський й Володимир Огоновський. Коли Теофіль Мелень виїхав до постою Легіону УСС, щоби там організувати Пресову Кватиру, заступив його в Коші М. Угрин-Безгрішний. У червні 1915 року приїхав до Замкової Паланки за доручення Боевої Управи др. Осип Назарук і очолив Пресову Кватиру, поставивши її працю зразу на широку площину¹⁰. Після вибору О. Назарука керівником Пресової Кватири він 22 червня 1915 року на-

писав Н. Гірнякові:

“...На нинішнім засіданні Пресової Кватири буде розложена праця збирання матеріалів до історії УСС. На це засідання (8 год. вечером в льокалі Пресової Кватири) запрошую Вас доконче, бо воно дуже важне. Тому — як уважаєте за відповідне, то: 1) або особисто повідомите про це офіцерів, Рожанковського зокрема, або 2) в приказі. Плян пропонований мною: 1): а) від оснування першої Січи в Снятинщині до початків стрілецького руху, б) стрілецьтво у Львові: Кружок Чмоли, Кружок Дашкевича, й Степанівної і т. д. 2) Від вибуху війни до приїзду на Угорщину. 3) Організація стрільців і їх старшина (короткі біографії та характеристики). 4) Мілітарна акція стрільців: а) стежі “двацятки”, б) походи поодиноких сотень з описом і характеристикою їх комендантів та старшини. 5) Важніші битви: Маківка і т. д. 6) Інтересніші типи стрільців. 7) Кадра і всі її канцелярії, магазини, базар і т. п., життя в кадрі, шпиталь. 8) Духовне життя стрільців: бібліотека, виклади, дискусії, школа для матуристів, курс для анальфabetів і т. п. 9) Статистика із спеціальним узглядненням шпитальної та провіантової та руху в бібліотеці. План праці можете подати у приказі в цілості з тим, що — як зійдеться більше число людей — засідання перенесемо з Пресової Кватири до бібліотеки. Здоровлю щиро Назарук”¹¹.

У травні 1915 року основано в Коші бібліотеку, а при ній читальню та Відчитовий Кружок. Тоді також зав’язали стрілецький хор, курс для неграмотних та гімназійні курси для вищих класів. Великою популярністю користувалися кошова бібліотека та її читальний зал преси.

“Читальня УСС-в збагатилася новою збіркою з Відня: закупамі й дарами Союзу Визволення України, — доповів Н. Гірняк у червні 1915 р. Президії Загальної Української Ради. — Мимо того і тепер ще не вистачає книжок, бо рух у читальні незвичайно великий”¹².

Також у Коші під керівництвом М. Гайворонського діяв оркестр.

Як згадував Н. Гірняк: “...Брутальна денационалізаційна політика будапештського уряду супроти закарпатських Українців довела була до того, що наша мова жила вже тільки в устах старшого покоління; молодь її не знала, бо від ранніх літ виховувалася в мадярському дусі й мові — спершу в діточих садках, а потім

в таких же народніх школах. Перебування стрільців на квартирах у селах: Страбичові, Горонді, й Замковій-Паланці, їхні розмови зо селянами, концерти стрілецького хору в Мукачівській церкві, а навіть військові вправи стрільців з українським впорядком мусіли робити своє. В селах стала відживати народня пісня й руснацька мова. Старші віком селяни не соромилися вже прилюдно говорити по своєму, а молодь, яка досі говорила між собою тільки по мадярськи, переймає стрілецькі пісні та говорить зо стрільцями забутою рідною мовою...”.

Під впливом концертів стрілецького хору в Мукачівській церкві стрільцями зацікавилися також мадярські кола. У червні 1915 року звернувся до Команди Коша УСС Мукачівський Комітет Пань Червоного Хреста — з проханням дозволити стрілецькому хорові взяти участь у прилюдному концерті в Мукачеві на користь Червоного Хреста.

Як згадував Н. Гірняк: “На цім концерті здобув собі наш хор признання і популярність, а наша національна справа зацікавлення серед Мадярів. Між ними й нами нав’язалися дуже приятні відносини. При від’їзді Коша до Галичини дня 5 липня 1915 явилися на двірці в Мукачеві делегація згаданого Комітету Пань і, працюючи стрільців, прип’яла до стрілецького прапора дві шовкові стрічки в українських та мадярських національних красках і велику китицю квітів”.

Доказом того, що праця Українських Січових Стрільців у Закарпатті не була даремною, та її впливу на поширення тут національної свідомості став і великий за обсягом донос жандармерії до Міністерства Внутрішніх Справ у Будапешті. У цьому зверненні, серед іншого, стрільців звинувачували в підбурюванні цивільного населення проти уряду та в антидержавній пропаганді. Про серйозність звинувачення свідчило вже те, що ним займався тодішній прем’єр-міністр граф Тисса. І тільки завдяки щасливому збігові обставин стрільці уникли серйозних неприємностей¹³.

5 липня 1915 Кіш УСС переїхав із Замкової Паланки (Закарпаття) в Галичину і протягом 2-х місяців перебазувався через територію 3-х повітів: Сколівського, Калуського та Підгаєцького. Н. Гірняк відзначив: “В тому часі значна кількість стрільців відвідує свої сім’ї. Масова поява стрільців в українських селах мала величезний вплив на настрої населення Галичини, яке було прибите й пригнічене сві-

жими ще споминами про масові арешти й екзекуції невинних людей за мниму зраду на початку війни. Коли ж між ними появилися їхні сини з відзнаками хоробрости на грудях і під їх впливом чужі військові сфери інакше стали дивитися на нашого селянина, тоді цей останній набирав духа і поволи приходив до нормального життя”¹⁴.

Поява стрілецької команди сприяла діяльності читалень “Просвіти”, кружків “Рідної Школи”, “Сільського Господаря” і т. д.

До листопада 1915 року Кошеві довелося п’ять разів змінювати постій, і через те праця на місцях переривалася. В Дубині-Камінці, нині Сколівського району Львівської області, Кіш перебував 56 днів — від 05. 07. до 30. 08., в Боднаріві-Майдані, нині Калуського району Івано-Франківської області, — 24 дні: від 31. 08 до 24. 09, в Гнильчу-Носові, нині два однойменні села Підгаєцького району, — 37 днів: від 25. 09. до 31. 10., в Славятині, нині с. Слов’ятин Бережанського району, — 6 днів: від 01. 11. до 06. 11., в Свистільниках — 7 із половиною місяців: від 07. 11. 1915 до 23. 06. 1916), згодом місця постою Коша — Липиця Горішня, Потік-Черче, нині Рогатинського району Івано-Франківської обл., Розвадів над Дністром, Дроговиж, Горожанка Велика, Пісочна та Черниця¹⁵.

Як згадував Н. Гірняк: “... З появою стрілецьких відділів в нашій селі змінився також його зовнішній вигляд. Для орієнтації стрілецьких команд в нових місцях постою називано вулиці по селам нашими історичними та культурними іменами, доми означувано числами. Часто стрільці з власної понуки прикрашували різні кутки села, а це надавало йому естетичного вигляду. Приміром в селі Черчу було в однім місці занедбане вонюче багно. Стрільці упорядкували його, прокопали рови, виложили їх камінням, а біля джерела поставили маленький млинок з написом: “Млин сей замовлень не приймає”¹⁶.

За час постою Коша в Камінці-Дубині викували стрільці на високій скалі при шляху, що веде з Дубини до Камінки, строфу з стрілецької пісні “Ой у лузі червона калина” та висипали високу могилу й поставили хрест на збірному гробі полеглих товаришів на горі Ключ. Цю могилу освячено 19 серпня 1915 року в присутності всіх стрільців Коша, делегації полку УСС австрійських стягів та при великому здвизі громадянства Скільщини. В Камінці розпочали стрільці також акцію до-

помоги селянам у підпільних роботах та опіки над осиротілими господарствами. В часі постою Коша в Боднаріві–Майдані висипали стрільці знову могилу на Вікторівських полях на збірному гробі 18 товаришів. У цій праці усусусам допомагали селяни Вікторова¹⁷.

У Пісочній Жидачівського повіту січовики збудували кам'яний пам'ятник на честь полеглих УСС. Фундамент пам'ятника освятив А. Шептицький¹⁸.

План спорудити пам'ятник Т. Шевченку у Свистільниках не реалізували, оскільки під натиском російської армії (офензива Брусилова) Кіш УСС перейшов до Потока й Черча...¹⁹.

У липні, під час постою Коша в Дубині й Камінці, почав виходити у Коші сатиричний журнал “Самоохотник”, який редагував спершу вістун Андрій Баб'юк (Мирослав Ірчан), а відтак стр. Антін Лотоцький — згодом теж відомий письменник²⁰.

Ширше розгорталося духове життя в Коші влітку 1916 р. Крім сатиричного “Самоохотника”, виходив щомісячний журнал “Вісник Пресової Кватири”, його редагували Микола Угрин-Безгрішний і Антін Лотоцький. Тоді ж започатковано ще один сатиричний журнал — “Самопал”²¹.

Ідею планової праці стрільців для населення, яку Н. Гірняк висловив ще у травні 1915 року в Замковій Паланці на засіданні Відчитового Клуба, можна було реалізувати щойно в Свистільниках, Рогатинського повіту, де Кіш зупинився на довший час²².

Крім двох курсів для неграмотних стрільців, що їх вели віст. Кадлубицький і дес. Луць Лісевич, створено два такі самі курси для селян, які провадили стр. Михайло Мокрий і Денис Чубатий.

Під кінець лютого 1916 року відбулося зібрання членів Відчитового Клуба, на якому вирішено перейменувати його на “Клубок Загального Добра зо широким обсягом культурно-освітньої праці серед стрільців, так і серед селянства”. Тоді ж постановили відкрити “Канцелярію Правної Поради для полагоджування і відшкодувань для родин, що служили у війську, а крім цього організувати поміч селянам у польових роботах”. На тому самому зібранні вирішено оживити місцеві читальні “Просвіти” в Свистільниках і Липиці Долшній, заснувати там аматорські гуртки, клуби “Сільського Господаря” й завести українську мову урядування в громадських урядах обох сіл.

Головою Клуба Загального Добра вибрано тоді д-ра Володимира Старосольського, до його управи увійшли: чет. Ярослав Індишевський, віст. Гриць Стасюк, стр. Клим Кузьмович. У березні 1916 року відбулася в Кошовій Команді під проводом Н. Гірняка нарада, на якій складено план польових робіт на весь весняний сезон у згаданих вище селах²³.

Улітку 1915 року Гр. Коссак писав до Н. Гірняка: “Любий товаришу! Українські громадяни Львова просили мене, щоби рушити якось наш театр. Рекламувати артистів УСС не можна. Я порадив так: трьох стрільців беру на рахунок полку й на основі лікарських оглядин даю їм по два місяці відпустки, а відтак продовжу. Мусимо латати. Прошу Тебе зроби ще так само з Гринішаком, Бабуняком і Гораком”²⁴.

Успішній театральній діяльності сприяли конструктивні стосунки К. Рубчакової та її групи з командуванням Легіону УСС, командирами і вояками Станиці УСС у Львові (командант отаман М. Волошин) і Коша УСС (командант отаман Н. Гірняк), які постійно опікувалися молодим українським театром, допомагали йому чим могли. Про це свідчать документи Центрального державного історичного архіву України у Львові, зокрема листування актриси К. Рубчакової з командуванням Коша УСС. “Прошу Вас, пане отамане, — зверталася вона у червні 1916 р. до Н. Гірняка, — відпустити на 1–15 липня трьох стрільців, які є у Львові, але в липні повинні їхати до Коша: підхорунжого Осипа Гірняка, десятника Луція Лісевича й десятника Євгена Банаха. Крім того, дати відпустку до Львова двом стрільцям — підхорунжому Баландоку та десятнику Луцькому, як потрібні до хору”²⁵.

У 1915 році ще у Замковій Паланці з ініціативи та за допомогою Н. Гірняка у Коші виникла стрілецька гімназія, яка з легкої руки М. Угрин-Безгрішного отримала назву “Етапна гімназія”.

Кошовий у наказі вмістив таку оповістку: “Вістун, Ст. Прідун, зголосився добровільно провадити зі стрільцями гімназистами науку. Всі учні повинні використати як слід учинність товариша та зголосити в нього свій впис на гімназійний курс”.

Цей офіційний документ наче надав право публічності гімназійному курсові²⁶.

У Камінці-Дубині гімназійні курси відновили. Під час стрілецького віча Н. Гірняк ого-

лосив, що курси у Камінці організує С. Придун, а в Дубині — Сава Никифоряк. Керівництво обома курсами очолив проф. Юліян Гірняк — брат Никифора²⁷.

Нелегко було й з підручниками. Сава Никифоряк їздив до Львова і купив багато приладдя і книг на гроші, які дала Кошова Управа та власні — Никифоряк і Н. Гірняк²⁸.

На початку вересня відвідав гімназію др. Осип Назарук. 8 серпня 1915 року відбулася військова інспекція під проводом мадярського полковника Г. Вараді, який підтримував дружні стосунки з Н. Гірняком, тому дуже прихильно ставився до стрільцтва і часто оборунав його в корпусній Команді²⁹.

У с. Гнильче два гімназійні курси об'єднали в один³⁰. Навчання тривало добре. Гімназію відвідали полковник УСС Григорій Коссак та отаман Михайло Галушчинський, які прихильно поставилися до справ освіти³¹.

У Свистільниках розпочали переговори із Львівською українською гімназією про те, щоб Українські Січові Стрільці склали тут іспити³².

Кошовий отаман др. Никифор Гірняк займався тут гімназією ще краще, бо мав більше вільного часу. 140 учнів-стрільців з успіхом склали матуру (іспити) в державних українських гімназіях та Відні³³.

У просвітницькій роботі Кіш тісно співпрацював із “Бюро культурної помочі для українського населення окупованих земель”, яке здійснювало просвітницьку роботу на Волині. Н. Гірняк у тій справі часто листувався з очільниками Комісаріатів: Д. Вітовським, М. Саєвичем, М. Гаврилком³⁴. Уже навесні 1916 р. були засновані перші українські школи на Волині, а на початок 1917 р. їх кількість становила близько 70. Правда, через фронтові умови, нестачу вчителів та деякі інші причини ці школи не завжди працювали регулярно. Але факт, що в тому чи іншому селі або місті якийсь час діяла українська школа, справляв величезне враження на українців краю, а особливо на дітей. А загалом на волинських землях протягом 1916 — початку 1918 р. було відкрито, переважно завдяки УСС, близько 150 українських шкіл (за підрахунками Н. Гірняка, на УСС припадало 85 шкіл³⁵ де вчилися кілька тисяч дітей.

Так, завдяки стрілецькій підтримці було відновлено діяльність Рогатинської гімназії, куди відправили ряд учителів із числа УСС, запрацювали театр “Української Бесіди” та

хор “Боян” у Львові, видавали календарі “Просвіти”³⁶.

Українські Січові Стрільці також піклувалися про ті господарства, де залишилися діти-сироти і немічні. Отаман Коша УСС сотник Никифор Гірняк так оповідав про одного зі стрільців, який перейшов жити до хати сиріт, опікувався ними і працював у їхньому господарстві: “Одного разу я прийшов до нього... й застав таку картину: дівчинка мие посуд по обіді, 4-літній хлопчик грається..., а мій стрілець при столі держить на колінах може 1,5-річну дитину й годує її кашею”³⁷.

Йосип Гірняк у “Споминах” відзначив: “У цих рядках з почуттям гордості я згадую мого покійного брата — коменданта Коша УСС, отамана Никифора, який, не лякаючись відповідальності перед судовими військовими органами австрійської держави, багато робив недозволеного, нелегального, щоб тільки зберегти в тих жорстоких часах ту чи іншу шкільну установу чи громадсько-культурну інституцію...”³⁸.

Аналізуючи цей період, Н. Гірняк наголосив, що “політичний характер організації УСС-ів вимагав планового ведення політичної усвідомленої праці серед Стрільцтва... Стрілець повинен був добре знати історію рідного народу та його змагання до волі у минулому й сучасному”³⁹.

При Коші працювали канцелярії: Команди Коша, реєстрова, провіанту, опіки і захисту хворих та ін. Зі всіх кошових справ чи не найважливішою ділянкою була реєстрація — ведення списків всіх, хто служив в УСС.

До частин команди Коша належала так звана стаційна команда — один старшина, кілька підстаршин і вартовий відділ — для підтримки ладу та спокою в постої Коша. Своєю чергою, стаційній команді підпорядковувався відділ Полевої жандармерії⁴⁰.

13 червня 1918 Кіш виїхав у Велику Україну до місця постою поблизу Єлизавета (нині м. Кіровоград) — у села Карлівка, Старий Данціг (нім. колонія) і Миколаївка. На цьому місці УСС перебували чотири місяці — до часу виїзду з України. Наприкінці вересня 1918 Кіш УСС переїхав у м. Вижницю, нині Чернівецької області⁴¹. Після утворення у Львові Таємного військового комітету старшини і підстаршини К. брали участь у підготовці перевороту в Галичині (на Підкарпатті). Як писав Н. Гірняк: “Від імені Таємного військового комітету я організував у Косові довірочні

збори на яких поінформував зібраних про підготовку наших політичних і військових кіл до організації власної держави на терені Східної Галичини про потребу оборони цієї держави у випадку ворожого виступу проти неї⁴². У грудні 1918–січні 1919 Кіш переформовано на Запасний Кіш 1-ї бригади УСС у групі “Схід” Української Галицької Армії.

Із усусусами Н. Гірняк пройшов увесь їхній великий і славний бойовий шлях. Після фронтів Першої світової війни цей шлях проліг крізь фронти війни Української держави проти інтервентів у 1917–1920 рр.⁴³.

Найголовнішим спадком, який усусуси передали нащадкам, була глибока національна свідомість і патріотизм. Як писав Н. Гірняк, “Українські Січові Стрільці мали ясно скрис-

талізовану ідеологію українського воїна. Вона перейшла потім на полки Української Галицької Армії... дала їм моральні сили до кінця видержати в війні проти сильніших ворогів і винести з неї національну честь і вояцьку мораль українського лицаря”⁴⁴.

Отже, Никифор Гірняк своєю працею закладає основи національної свідомості, патріотизму, початкового військового вишколу. Добре організована цілеспрямована виховна робота, котру проводили командування, зокрема Никифор Гірняк, Пресова Кватира, культурно-освітні інституції Легіону та військовий вишкіл особового складу дали прекрасні результати. Вони послужили взірцем для розгортання військово-патріотичного виховання вояків Української Галицької Армії.

Джерела та література

- 1 Д. Червона Калина похилилася... — Овид. Horizon. (США) / Ред. М. Денисюк. — 1962. — Ч. 2 (121), april–june. — С. 10–11.
- 2 Гірняк Н. Кіш УСС. Українські Січові Стрільці. 1914–1920 / Під ред. Б. З. Гнаткевича (Репринт. відтворення вид. 1935 р.). — Л.: Слово, 1991. — С. 103.
- 3 Угрин-Безгрішний М. Нарис історії “Українських січових стрільців”. Ч. 1. Рогатин–Львів–Київ: Журавлі, 1923. — С. 110.
- 4 Гірняк Й. Спомини. Нью-Йорк: Сучасність, 1982. — С. 45.
- 5 Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 4465, оп. 1, спр. 22, арк. 40.
- 6 Підкова І. Кіш Українських січових стрільців. Довідник з історії України / За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. — К.: Генеза, 2002. — С. 309–310.
- 7 Центральний державний історичний архів (далі: ЦДІА) України у Львові, ф. 353, оп. 1, спр. 7, арк. 26.
- 8 Гірняк Н. Організація і духовий ріст Українських Січових Стрільців. — Філадельфія: Америка, 1955. — С. 78.
- 9 Підкова І. Кіш Українських січових стрільців. Довідник з історії України / За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. — К.: Генеза, 2002. — С. 310.
- 10 ЦДІА України у Львові, ф. 353, оп. 1, спр. 7, арк. 31.
- 11 Там само, арк. 32.
- 12 Уніят В. Просвітня діяльність Никифора Гірняка //Матеріали Міжнародної наукової конференції “Просвіта” в національно-культурному житті українського народу” (до 140-річчя з часу заснування) / За заг. ред. І. Зуляка. — Т.: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. — С. 235.
- 13 ЦДІА України у Львові, ф. 353, оп. 1, спр. 7, арк. 27.
- 14 Там само, арк. 29.
- 15 Гірняк Н. Кіш УСС. Українські Січові Стрільці. 1914–1920 / Під ред. Б. З. Гнаткевича (Репринт. відтворення вид. 1935 р.) — Л.: Слово, 1991. — С. 108.
- 16 ЦДІА України у Львові, ф. 353, оп. 1, спр. 7, арк. 31.
- 17 Там само, арк. 31–32.
- 18 Гірняк Н. Організація і духовий ріст Українських Січових Стрільців. — Філадельфія: Америка, 1955. — С. 56; ЦДІА України у Львові, ф. 353, оп. 1, спр. 7, арк. 89.
- 19 Гірняк Н. Організація і духовий ріст Українських Січових Стрільців. — Філадельфія: Америка, 1955. — С. 56.
- 20 ЦДІА України у Львові, ф. 353, оп. 1, спр. 229, арк. 38.
- 21 Там само, спр. 226, арк. 17.
- 22 Угрин-Безгрішний М. “Етапна гімназія” УСС. — Рогатин: Журавлі, 1928. — С. 27.
- 23 ЦДІА України у Львові, ф. 353, оп. 1, спр. 7, арк. 40.
- 24 Там само, арк. 42.
- 25 Там само, арк. 54.

- 26 Угрин-Безрішний М. “Етапна гімназія” УСС. — Рогатин: Журавлі, 1928. — С. 6.
- 27 Там само. — С. 16.
- 28 Там само. — С. 18.
- 29 Там само. — С. 23.
- 30 Там само. — С. 25.
- 31 Там само. — С. 26.
- 32 Там само. — С. 28.
- 33 Там само. — С. 29.
- 34 Гірняк Н. Організація і духовий ріст Українських Січових Стрільців. — Філадельфія: Америка, 1955. — С. 67.
- 35 Там само. — С. 68.
- 36 Гірняк Н. Львів у воєнних роках. 1914–1918 // Наш Львів: Ювілейний збірник. 1252–1952. — Нью-Йорк, 1953. — С. 138; ЦДІА України у Львові, ф. 353, оп. 1, спр. 7, арк. 44.
- 37 Гірняк Н. Організація і духовий ріст Українських Січових Стрільців. — Філадельфія: Америка, 1955. — С. 39.
- 38 Гірняк Й. Спомини. — Нью-Йорк: Сучасність, 1982. — С. 63.
- 39 Гірняк Н. Організація і духовий ріст Українських Січових Стрільців. — Філадельфія: Америка, 1955. — С. 24.
- 40 Гірняк Н. Кіш УСС. Українські Січові Стрільці. 1914–1920 / Під ред. Б. З. Гнаткевича (Репринт. відтворення вид. 1935 р.). — Л.: Слово, 1991. — С. 112.
- 41 ЦДІА України у Львові, ф. 353, оп. 1, спр. 7, арк. 141.
- 42 Там само, арк. 142.
- 43 ЦДІА України у м. Львові, ф. 353, оп. 1, спр. 226, арк. 16.
- 44 Гірняк Н. Організація і духовий ріст Українських Січових Стрільців. — Філадельфія: Америка, 1955. — С. 7.

Виктор Уният

**Деятельность Никифора Гирняка в Коше (Кадре)
Украинских Сечевых Стрельцов**

Рассмотрено разноплановую военную, общественно-просветительную и культурную деятельность Никифора Гирняка, освещено ее влияние на учения Украинских Сечевых Стрельцов и формирование национального сознания населения Галичины.

Ключевые слова: *Кіш Українських Сечевих Стрельцов, Легион Українських Сечевих Стрельцов, Прессовая Квартира, “Этапная гимназия”, “Бюро культурной помощи для украинского населения”, Украинская Галицкая Армия.*

Victor Uniyat

**Nykyfor Hirnyak role in the Kish
of the Ukrainian Sichovi Striltsi**

It was examined military, public-education and culture activity of N. Hirnyak, it was shown the influence of this activity on the training of the USS and formation galitsian's national consciousness.

Key words: *Kish of the Ukrainian Sichovy Striltsy, the Legion of the Ukrainian Sichovy Striltsy, The Press office, “The stage gymnasium”, the cervice cultural bureau for Ukrainian population on the occupation lands, the Ukrainian Galitsia Army*

